М. Ф. Ахундов адына Опера вә Балет Театрында

„Күлшән"

Совет бәстәкарларынын вә о чүмләдән Совет Азәрбайчаны бәстәкарларынын гаршысында мүасирләримизин образларыны мусиги әсәрләриндә чанландырмаг кими мәс'ул вә шәрәфли ярадычылыг вәзифәси дурмушдур. Бу вәзифәнин еринә етирилмәсини биздән вәтәнимизин бөйүк һадисәләрлә долу олан парлаг вә мә'налы һәяты, Сталинин даһиянә планларыны коммунизмин бөйүк тикинтиләриндә һәята кечирән вә хошбәхт коммунизм кәләчәйини сүр'әтлә яхынлашдыран совет адамларынын чошғун гуручулуг ишләриндә көстәрдикләри мисилсиз әмәк игидликләри тәләб едир.

Бәстәкарларымыз мүасир опера вә балет саһәсиндә гаршыларында дуран вәзифәләри һәлә һеч дә лазымынча еринә етирмәмишләр. Мүасир мөвзуда ени опера вә балет әсәрләри ярадылмасыны тә'кидлә тәләб едән тамашачылара совет бәстәкарлары, о чүмләдән Азәрбайчан бәстәкарлары да чох борчлудурлар.

Гәмәр Алмасзадәнин либреттосу үзрә кәнч бәстәкар Солтан Һачыбәйовун яратмыш олдуғу «Күлшән» балети мүасир мөвзуя һәср едилмишдир. Буна көрә дә һәмин балетин опера театрымызын сәһнәсиндә тамашая гоюлмасы илә ичтимаиййәт бу гәдәр чох марагланмышдыр.

Балетин әсасыны тәшкил едән сүжет, Азәрбайчан кәндләриндән биринин колхозчулары илә Минкәчевир су-електрик стансиясы иншаатчылары арасында кедән социализм ярышындан ибарәтдир. Колхоз тарлалары илә нәһәнк тикинтинин гәһрәманлары арасында достлуг вә нәчиб ярыш мөвзуу сүжетин динамик сурәтдә инкишаф етдирилмәси үчүн зәнкин материал верир. Бәстәкар вә либреттонун мүәллифи чанлы совет адамларыны, онларын нәчиб дуйғу вә арзуларыны, бөйүк вәтәнин сәадәти үчүн чошғун ишләрини әсәрдә бәдии ифадәләрлә вермәйә чалышмыш вә буна мүвәффәг олмушлар. Балет, совет адамларынын бөйүк ярадычылыг ишләрини тәрәннүм едән байрам шәнлийи илә гуртарыр.

«Күлшән» балети шүбһәсиз, бәстәкарын бөйүк ярадычылыг наилиййәтидир. С. Һачыбәйов Азәрбайчан халг мусигисини, онун мугам мүхтәлифлийини, интонасия хүсусиййәтләрини вә рәгс ритмләринин зәнкинлийини өз мусигиси үчүн әсас кәтүрмүшдүр. Бәстәкар әсл халг рәгс мелодияларыны да бачарыгла өз мусигиси илә бирләшдирә билмишдир.

С. Һачыбәйов әсл халг мөвзуларындан истифадә етмәклә янашы олараг халг мусигисинин руһуна чох яхын мелодиялар ярада билмишдир.

Бәстәкар инструментовка мәһарәтинә яхшы йийәләнмиш олдуғуна көрә оркестрин сәсиндә марағлы аһәнкдарлыг ярада билмиш, оркестрин гәшәнк вә яхшы сәсләнмәсинә наил олмушдур.

Азәрбайчан халг чалғы аләтләриндән вә хүсусән тардан оркестрдә марағлы бир тәрздә истифадә едилмишдир. С. Һачыбәйов бу чалғы аләтиндә ени боялар вә имканлар тапа билиб, балетин партитурасыны чох зәнкинләшдирмишдир.

Лакин нәфәслә чалынан мис аләтләрин вә тәбилләрин кур сәсиндән бә'зән һәддиндән артыг истифадә едилмәси, бунунла да айры-айры һалларда оркестрин сәсинин еннәсәк вә йоручу чыхмасы оркестровканын нөгсанларындан һесаб едилмәлидир.

Рус балет классикләринин (П. Чайковски вә А. Глазуновун) ән'әнәләринә әмәл едән С. Һачыбәйов лейтмотивләр системиндән истифадә едир ки, бу да мусиги драматуркиясынын гүввәтләнмәсинә сәбәб олур, әсәрдәки шәхсләрин характеристикасыны гүввәтләндирир, һабелә үмумән әсәрин симфоник инкишафынын тәбиилийини артырыр. Бунлардан Күлшәнин шаиранә лейтмотивини, Азад мөвзуну вә колхозчуларын гәһрәманлыг лейтмотивләринин хүсусилә гейд етмәк олар.

Памбыг йығымы шәкли чох марағлы чыхмышдыр. Бурада бәстәкар социалист әмәйинин гәһрәманлығыны мусигидә верә билмәк үчүн инандырычы ифадә васитәләри тапа билмишдир. Бу шәкил инкишаф етдирилмиш симфоник мәнзәрә олуб, динамик сурәтдә гүввәтләнир вә динләйичиләри өзүнә чәлб едир.

Һармоник дилин мүәййән дәрәчәйә гәдәр сәлис олмамасы вә әсәрин мелодик материалы илә бә'зи ердә үзви сурәтдә бағланмамасы балетин мусигисиндә нөгсан һесаб едилмәлидир.

Театрын коллективи долғун тамаша ярада билмәк үчүн аз гүввә сәрф етмәмиш, өз гаршысында дуран вәзифәйә там чиддиййәт вә мәс'улиййәтлә янашмышдыр.

Гурулушчу балетмейстер Г. Алмасзадәнин биринчи бөйүк мүстәгил иши севинчлә гейд едилмәлидир. Онун һәм либретто мүәллифи, һәм гурулушчу балетмейстер, һәм дә баш ролун ифачысы олмасы айрыча гейдә лайигдир. Азәрбайчан халг рәгсләринин хүсусиййәтләринә яхшы бәләд олан Г. Алмасзадә бу рәгсләри классик хореография принсипләри илә бачарыгла әлагәләндирир. Бу сөз һәм үмуми рәгсләрин чохуна, һәм дә бир сыра соло эпизодларына аиддир. Рәгсләрдә мүхтәлифлик чох олсайды вә халг рәгсинин үнсүрләри үзәриндә даһа чәсарәтлә ишләнсәйди хейли яхшы оларды.

Тамашанын режиссору, С. Дадашов балет тамашасынын хүсусиййәтләрини нәзәрә алараг тәбии мизанлар ярада билмиш вә тамашаны һәддиндән артыг пантомимлә долдурмамышдыр.

Ниязи «Күлшән» балетинә бөйүк һәвәслә вә өзүнә мәхсус усталыгла дирижорлуг едәрәк, партитуранын бүтүн деталларыны вә тәфәррүатыны динләйичиләрә сәнәткарлыгла чатдыра билир.

Кәнч рәссам Ә. Алмасзадә тамашая бөйүк зөвглә тәртибат вермишдир. Памбыг йығымы шәкли хүсусилә фәргләнир.

Күлшәнин ролуну ифа едән Г. Алмасзадә еткин актриса вә көзәл рәггасә олдуғуну көстәрәрәк, драматик оюн хүсусиййәтләрини хореография васитәләри илә бачарыгла әлагәләндирир. О, әмәкдә зәмли вә чәсарәтли, йолдашлары илә шән вә меһрибан, мәһәббәтдә сәмими олан кәнч колхозчу гызы образы ярада билмишдир.

Артистләрдән Б. Баташов (мүһәндис Азад ролунда) вә Ю. Кузнетсов (агроном Әһмәд ролунда) инандырычы вә дүзкүн образлар ярадараг, хүсусән юху сәһнәсиндә чох көзәл рәггас олдугларыны көстәрирләр. А. Урвантсев, Т. Әлиева, Э. Зелмановская, Е. Бутунина вә башгалары да ролларыны марағлы ифа едирләр.

М. Ф. Ахундов адына Азәрбайчан Дөвләт Опера вә Балет Театрынын коллективи бәстәкарла әмәкдашлыг шәраитиндә яхшы вә кәрәкли бир тамаша яратмышдыр.

С. Һачыбәйовун «Күлшән» балетинин ени гурулушу Азәрбайчан инчәсәнәтинин наилиййәтидир. Бу бир даһа тәсдиг едир ки, Азәрбайчан К(б)П МК-нын гаршыда гойдуғу бөйүк ярадычылыг вәзифәләрини һәлл едә билмәк үчүн театрын исте'дадлы коллективи вә һәр чүр имканы вардыр.

ГАРА ГАРАЕВ.

Фел'етон

„Һеч башламасаг даһа яхшыдыр"

Бир нечә ил бундан әввәл Салян шәһәр паркына бахдыгда адамын көнлү ачылырды. Бура сон дәрәчә тәравәтли, ахар-бахарлы, көзәл чешмәли вә мейвәли ағачлары олан бир ер иди. Бурада нә десән тапылмазды!

Паркын ортасындакы бөйүк һовузда су фәввәрә вурур. Сәрин сулар сатмаг үчүн тикилмиш көзәл павилйон адамла долуб-бошалыр, рәгс мейданчасындан мусиги сәси кәлирди, һәр күн ахшамлар шәһәр зәһмәткешләриндән башга, күндә йүзләрлә мәктәбли вә пионер бурада истираһәт едирди.

Күнләрин бир күнү Мирәһмәд Камалову шәһәр коммунал тәсәррүфаты шө'бәсинин мүдири тә'йин едирләр. Бу күндән башламыш шәһәрдә абадлыг ишләри даяндырылыр. Камаловун «фәалиййәти» үзүндән кәрпич-кәрпич үстүнә гоюлмур. Дейирләр кишинин һәвәси сөкмәкдир, гурмагла арасы йохдур.

Салян Күрүн гырағындадыр. Буна бахмаяраг шәһәр паркынын ағачлары сусузлугдан гурумуш, күлләр-чичәкләр ямышдыр. Фәввәрәли һовуз дағылмыш, онун ортасындакы ушаг һейкәлләри учмушдур. Паркын әтрафындакы һасардан вә бағын ичәриси илә узанмыш асфалт йоллардан бир нишанә галмамышдыр.

Шәһәр паркы Камаловун евиндән узаг дейилдир. О, өзү айларла бу бағә кирмәсә дә, күндә он дәфә учмуш һасарын янындан кәлиб кечир, гызыл күлләрин әтир сачдығы ерләрдә мал-гара отладығыны көрүр. Бунлар Камалова тә'сир етмир, онун виҹданы азаб чәкмир.

Камалов район ичраиййә комитәси бинасынын лап өз гаршысындача палчыг ичәрисинә батыб галмыш олан машыны да йәгин ки, көрүр. Бәс шәһәрин абадлығы, күчәләрин гайдая салынмасы үчүн бурахылмыш дөвләт пуллары һарая сәрф олунур? Буну анчаг Камаловун өзү билир...

Дөвләт һәр ил евләрин тә'мири үчүн дә аз пул бурахмыр. Лакин өз евини тә'мир етдирмәкдән өтрү әризә верән шәһәр зәһмәткешләринин хаһишинә Камаловун идарәсиндә бахан йохдур. Чүнки мүдирин өз еви даммыр, онун тә'мирә еһтиячы йохдур...

Күр Салянын гулағынын дибиндәдир... Буна бахмаяраг шәһәр әһалиси судан корлуг чәкир. Бир нечә ил бундан әввәл Сталин күчәсиндә ер газдылар. Бош вахтларында имәчиликләр тәшкил едән зәһмәткешләр бу ишдә әлләриндән кәләни әсиркәмәдиләр. Ер газылыб гуртарды вә Бакыдан су борулары кәтирилиб күчә бою ерә басдырылды. Илләрлә көзләдиләр, анчаг су кәлмәди. Ахырда мә'лум олду ки, сәһв едибләр. Су кәмәри кәрәк Берия күчәсиндән кечәймиш... Енидән имәчиликләр тәшкил олунду, ер газыб су боруларыны бурадан көтүрдүләр вә Берия күчәсинә көчүрүб ишә башладылар.

Салян зәһмәткешләри коммунал тәсәррүфаты шө'бәсинин вә шәһәр идарәләринин бу «фәалиййәтинә» дә дөзәрләр, тәки су олсун. Тәки зәһмәтләри һәдәрә кетмәсин. Анчаг бу тезликлә әһалинин су алачағына үмид йохдур. Чүнки шәһәрдә һеч кәс бу мәсәлә илә марагланмыр, һеч кәс бу һагда дүшүнмүр.

Абадлыг ишләрини унудан вә башлы-башына бурахан районлардан бири дә Тавусдур.

1947-чи илин апрел айында Тавус шәһәр Совети сессиясы бир гәрар гәбул етди. Сессиянын гәрарында әйнилә бу сөзләр язылмышды: «Шәһәр Советинин сәдри Әһмәд Аллаһвердиевин тәшәббүсилә шәһәрдә абадлыг ишләринин апарылмасы гәт'и гоюлсун...».

Бу күндән сонра Аллаһвердиев вә коммунал тәсәррүфаты шө'бәсинин мүдири П. Абазян ишә башлайырлар. Маркс, Ленин, Октябр күчәләринин вә саирә 6 күчәнин кенишләндирилмәси гәрара алыныр. Бунун үчүн бир сыра евләр сөкүлүр, идарә вә мағазалар ердән-ерә дәйишдирилир. Чох гызғын иш кедир.

Лакин сөкүлмүш евләрин дашы вә торпағы һәлә бу күчәләрдән дашынмамыш, Әһмәд Аллаһвердиеви вәзифәсиндән көтүрүрләр. Шәһәр Советинин сәдрлийинә Сәадәт Исмайылова тә'йин олунур. Ики күндән сонра Исмайылова Ағалар Әливердиев адлы бир нәфәри коммунал тәсәррүфаты шө'бәсинин мүдири вәзифәсинә көтүрүр. Ени сәдрлә шө'бә мүдири шәһәрин абадлашдырылмасы үчүн ени план тәртиб едирләр. Әввәлки иш ярымчыг галыр. Бунлар шәһәрин яшыллашдырылмасындан башлайырлар. Сабир күчәсинин сағ вә солуна ағач әкилмәси вә бурадакы евләрин сөкүлүб парка чеврилмәси гәрара алыныр.

Енә сөкә-сөк башланыр. Биналар бир-бир сөкүлүб парк үчүн ер һазырланыр. Көһнә колхоз базарыны да сөкүб бағ үчүн һазырлайырлар.

Ерләр һазырдыр. Анчаг һәлә ағач йохдур.

Шәһәр Советиндә мүзакирәләр башланыр: һансы ағач көзәлдир, һансы ағач давамлыдыр!

Кими акасия тәклиф едир, кими чинар, кими сәрв...

Бу ағачларын нөвү һаггында узун-узады сөһбәт кедир. Бә'зиләри тәклиф едир ки, күчәләрин әтрафына гызыл күл әкилсин, һәр евин габағында сармашыг олсун.

Мүбаһисәләрин гызғын бир вахтында Сәадәт Исмайыловани ишдән көтүрүрләр. Үч күндән сонра шәһәр Совети сәдринин столу далында Чәбраиыл Әлиев адлы бир башгасы отурур. Тавусдакы адәтә көрә коммунал тәсәррүфаты шө'бәсинин мүдири Ағалар Әливердиев дә «исте'фа» верир. Бир нечә күн ахтардыгдан сонра бу вәзифә үчүн мүнасиб бир адам тапылыр: Гулу Һүсейнов.

Ени сәдр вә мүдирин әмрилә яшыллашдырма ишләри мүвәггәти даяндырылыр. Бунлар әввәлчә парк вә бағларын тә'миринә башламаг истәйирләр. Шәһәрдәки Низами паркынын ағзына бөйүк бир гыфыл вурулур. О күндән бу күнә кими гапысы бағлы галмыш паркда һәлә тә'мир башланмамышдыр. Шәһәрин ярашығы олан бу көзәл парк мал-гара үчүн отлаг ерине чеврилмиш, район ичраиййә комитәси бинасынын гаршысындакы ярашыглы бир бағча да РИК үчүн гараж олмушдур.

Чәбраиыл Әлиевлә Гулу Һүсейнов әл-әлә вериб «ишләйирләр».

1946-чы илдән бәри тикилмәкдә олан район мәдәниййәт евиндә ишләр сүр'әтлә кедир. Кечән илин октябр айында мәдәниййәт евинин тәнтәнәли ачылышы олур. Гырмызы лента кәсилир. Лакин ачылышдан сонра мә'лум олур ки, мәдәниййәт еви һәлә тикилиб гуртармамышдыр. Отаглар дамыр. Гапы-пәнчәрә ярымчыг галмышдыр. Чәбраиыл Әлиевлә Гулу Һүсейнов мәдәниййәт евинин тә'мири үчүн тә'чили смета тәртиб едирләр. Тә'мир башланыр. Анчаг бунларын да иши кәтирмир. Бир күн ахшам вахты ени әмр кәлир. Сәдрлә мүдири ишдән көтүрүрләр. Шәһәр Советинин сәдрлийинә Биннәт Һүсейнов кечир. Ертәси күн Һүсейн Тағыев коммунал тәсәррүфаты шө'бәсинин мүдири тә'йин олунур...

Бурада тез-тез дәйишилән сәдрләр һаггында шәһәр Совети сессияларынын хәбәри олуб-олмадығыны билмирик. Анчаг бизә мә'лум оланы будур ки, Тавусда ким сәһәр тездән юхудан дурса я шәһәр Советинин сәдри вә я да коммунхозун мүдиридир...

Биннәт Һүсейновун сәдр олдуғу күндән хейли вахт кечир. Анчаг о, һәлә фикирләшир:

— Һарадан башламаг?

Һүсейн Тағыев она «ағыллы» бир мәсләһәт верир: һеч башламасаг даһа яхшыдыр, гыш чыхсын, яз кәләр фикирләшәрик.

Ики районда—Салян вә Тавусда көрдүкләримиз бунлардыр. Һәр һалда бу ишлә әлагәдар олан һәр ики район тәшкилатларынын бир күн һәрәкәтә кәләчәкләринә шүбһә етмәмәк олар.

РЗА ШАҺВӘЛӘД.

Бейнәлхалг мөвзуда

АБШ һөкумәти халгдан горхур

Америка халгынын кениш тәбәгәләри АБШ-ын харичи вә дахили сиясәтини бәйәнмирләр. Корея мүһарибәсинә гаршы, үмуми һәрбиләшдирмә тәдбирләринә вә бунун нәтичәси олараг АБШ зәһмәткешләринин яшайыш сәвиййәсинин ашағы дүшмәсинә гаршы наразылығын кетдикчә даһа да артыб гүввәтләнмәси буну сүбут едир. Халг күтләләри, фәһләләрин зиддинә олан Тафт-Һартли ганунундан, демократия гүввәләринә гаршы йөнәлдилмиш Смит вә Маккарэн ганунларындан сон дәрәчә наразыдырлар. Фәһлә синфи вә тәрәггипәрвәр зиялылар Америка сиясәтинин көкүндән дәйишдирилмәсини кетдикчә даһа тез-тез тәләб едирләр.

АБШ автомобил сәнаеи фәһләләри һәмкарлар иттифагы шө'бәләриндән биринин гәтнамәси бу чәһәтдән диггәтә лайигдир. Һәмин гәтнамәдә дейилир: «Биз, данышыгларын апарылмасы йолу илә Кореяда дәрһал сүлһ ярадылмасына, орадан бүтүн харичи гошунларын чыхарылмасына вә Кореянын Корея халгы тәрәфиндән арзу едилдийи кими бирләшдирилмәсинә тәрәфдарыг. Биз тә'кидлә тәләб едирик ки, беш бөйүк дөвләтин (АБШ, Инкилтәрә, ССРИ, Франса вә Чин Халг Республикасынын) харичи ишләр назирләри Сүлһ Мүаһидәси барәсиндә сазишә кәлсинләр вә бүтүн әсас мүнагишәләри низама салсынлар».

Һөкумәт үзвләринә, сенаторлара вә нүмайәндәләр палатасынын депутатларына көндәрилән мәктубларда да айни тәләбләр ирәли сүрүлүр. Октябрын 6-да «Нью-Йорк таймс» гәзети, Шерри Стекгрейн адлы он беш яшлы бир мәктәбли гызын мәктубуну дәрч етмишди; бу мәктәбли, Американын мүһарибә гызышдыран гүввәләри тәрәфиндән сүн'и сурәтдә төрәдилән атом һай-күйүнә вә үмуми мүһарибә горхусуна е'тираз едирди. Шерри язырды: «Мәнә елә кәлир ки, дүнияда инди мөвчуд олан вәзиййәтә һамымызын нифрәт етдийини сөйләсәм, заманәмизин бүтүн ениетмәләринин дуйғуларыны ифадә етмиш оларам... Һәркәһ дүнияны ениетмәләр идарә етсәйдиләр, бәлкә дә адамларын вәзиййәти даһа яхшы оларды, лакин биз һәр һалда буну билирик ки, сүлһ—әбәди сүлһ арзусундайыг».

АБШ-ын дахили сиясәтинә вә кетдикчә даһа артыг фашистләшдирилмәсинә кәлдикдә, һәтта Америка һүгугчуларынын милли чәмиййәти кими бир буржуа тәшкилаты да өзүнүн бу яхынларда Чикагода кечирилән гурултайында, демократия зидд ганунлара е'тираз етдийини билдирмишдир. Гурултайда чыхыш едәнләр Смит ганунуну, һабелә АБШ коммунист партиясы милли комитәсинин баш катиби Деннисин вәкилләринә гаршы һаким Мединанын өзбашыналыг етмәсини чидди сурәтдә писләмишләр. Буржуа һүгугчулары белә тәдбирләри Америка вәтәндашларынын конститусияда нәзәрдә тутулан али һүгуглары үчүн горхулу һесаб едирләр.

АБШ-да, һаким даирәләрин сиясәтинә гаршы халгын әксәриййәти ичәрисиндә әмәлә кәлән наразылығын кетдикчә даһа чох артдығы бир шәраитдә инди президент сечкиләринә һазырлыг көрүлүр. Бу сечкиләр бир илдән сонра, 1952-чи илин ноябр айында кечириләчәкдир. Инһисарчы капиталистләрин һәр ики партиясынын, я'ни демократлар партиясынын вә республикачылар партиясынын нүмайәндәләри сүлһ арзусунда олдугларына инандырмаға, өз рәгибләрини тәнгид етмәклә өз нүфузларыны артырмаға чалышырлар. Айдындыр ки, бу партияларын һәр икиси Бирләшмиш Штатларын фашист ганунлары үчүн, бу өлкәнин үчүнчү дүния мүһарибәси тәшкилатчысына чеврилмәси үчүн ейни дәрәчәдә мәс'улиййәт дашыйыр. Бу партияларын башчыларынын мүхтәлиф ерләрдә ачыг чыхышлары сүбут едир ки, онлар бу ики партия арасында куя «фикир айрылығы» олдуғуну көстәрмәйә, өзләрини сүлһ вә демократия тәрәфдарлары кими гәләмә вермәйә чалышырлар. Онлар халгдан горхурлар, әсл фикирләрини ачыг демәкдән горхурлар.

Демократларын башчысы Труман гаршыдакы сечкиләрдә өз намизәдлийини енә дә ирәли сүрәчәйини һәлә билдирмәмишдир; демократлар инди аләмә куй салыб «сүлһ арзусунда олдугларыны» билдирдикләри һалда, республикачылар Корея мүһарибәсини тәнгид етмәклә нүфуз газанмаға чалышыр вә иддиа едирләр ки, бу мүһарибәйә куя онлардан, я'ни республикачылардан хәбәрсиз башламышлар. Республикачы сенатор Тафт 1952-чи илдә президент вәзифәсинә сәсә гоюлмаг арзусунда олдуғуну билдирмишдир; о, бу күнләрдә Детройтда дүзәлдилән бир гонаглыгда демишдир ки, Кореяда кедән мүһарибә «лазымсыз мүһарибәдир», бу мүһарибәнин гаршысыны алмаг оларды. Тафт демишдир: «Һөкумәтимизин сәһвләри үзүндән вә кифайәт гәдәр сағлам дүшүнчәли олмамасы нәтичәсиндә америкалы оғланлары өлдүрүрләр вә шикәст едирләр». Бу сөзләр, Америка сечичиләринин кениш даирәләри үчүн дейилмишди. Лакин Тафт бу сөзләринә әлавә етмишди ки, АБШ-ын харичи сиясәтинә гаршы онун принсипиал наразылығы йохдур: Тафт, ССРИ тәрәфиндән «АБШ-ын тәһлүкәсизлийинә гаршы горху» мөвчуд олдуғу хүсусда мүһарибә гызышдыранларын уйдурмаларыны тәкрар етмишдир.

Президент Труман да сечичиләрин әһвал-руһиййәсини нәзәрдә тутуб сон чыхышларында сүлһпәрвәрликдән чох тез-тез дәм вурур. АБШ-ын сүр'әтлә силаһланмасыны куя сүлһү тә'мин етмәк үчүн ән «доғру» йол олмасына даир бәһанә, һамынын зәһләсини апаран вә һеч кәси инандырмаян бу бәһанә сон заманлар тез-тез тәкрар едилир.

Демократлар партиясы вә республикачылар партиясы башчыларынын сечкигабағы фырылдаглары сүбут едир ки, АБШ-ын һаким даирәләри империализм чәбһәсинин Америка архасы үчүн кетдикчә даһа чох нараһатлыг һисс едир. АБШ-да демократик азадлыгларын ләғв едилмәси вә полис террору гайдаларынын гоюлмасы мүртәче буржуазиянын диктатурасыны һеч дә күчләндирмәмишдир. Һәтта һөкумәтин фикрини аян мәтбуат да, инди фашист гайдаларыны вә демократия зидд ганунлары, еһтиятла олса да тәнгид етмәйә мәчбурдур. Мәсәлән, «Нью-Йорк таймс» гәзети языр ки, һәтта «сәмими америкалылар» белә инди өз фикирләрини билдирмәк һүгугундан мәһрумдурлар. «Америка яшайыш тәрзинин» вә мөвчуд олмаян Америка «демократиясынын» көзәлликләрини тәблиғ едәнләрин бу е'тирафы чох мүһүмдүр.

АБШ-ын рәсми мәтбуатынын сәһифәләриндә демократик азадлыглар вә үмуми сүлһ хейринә мүлаһизәләрин ирәли сүрүлмәси һеч дә Американын һаким даирәләринин сиясәтиндә һәр һансы бир чидди дәйишиклийин олдуғуну сүбут етмир. Лакин белә мүлаһизәләр көстәрир ки, империалистләр ени дүния мүһарибәси аловландырмаг йолунда ени-ени чәтинликләрә раст кәлирләр. Башга халглар кими Америка халгы да мүһарибә истәмир.

Б. ЛЕОНТ'ЕВ.

Китабларын бәдии тәртиби һаггында

Халгымызын идея вә бәдии чәһәтдән йүксәк сәвиййәдә олан, көзәл тәртиб вә нәшр олунмуш китаблара тәләби күндән-күнә артмагдадыр.

Китабларын бәдии тәртиби,—китаб графикасы тәсвири сәнәтин ән күтләви формаларындан биридир. Китаб графикасы әсәрләри тәсвири сәнәтин дикәр нөвләринә нисбәтән кениш охучу вә тамашачы күтләләри арасында даһа асан яйылмаг хүсусиййәтинә маликдир.

Сон илләр әрзиндә китабларымызын бәдии тәртиби һәм чилдләрин вә рәсмләрин сәнәткарлыг сәвиййәси, һәм дә онларын полиграфия кейфиййәти чәһәтдән мүәййән дәрәчәдә яхшылашмышдыр. 1950-чи илдә Москвада кечирилмиш Азәрбайчан әдәбиййаты онкүнлүйү мүнасибәтилә бурахылан бир сыра китабларын—Ч. Чаббарлынын (рәссам М. Рәһманзадә), М. С. Ордубадинин (рәссам Б. Ханларов), С. Вурғунун (рәссам Ә. Һачыев вә А. Дибровски), С. Рәһимовун (рәссам К. Казымов) әсәрләринин бәдии тәртиби нәзәри чәлб едир.

Азәрнәшрин бу ил бурахдығы Т. Шевченконун сечилмиш әсәрләри, Ч. Чаббарлынын әсәрләринин биринчи вә икинчи чилди, Лев Толстоюн «Һәрб вә сүлһ», Ушагкәнчнәшрин бурахдығы Л. Толстоюн «Дирилмә», М. Горкинин «Ана» китабларынын бәдии тәртибини дә мүвәффәгиййәтли һесаб етмәк олар.

Бунунла бәрабәр гейд етмәк лазымдыр ки, республикамызда китаб графикасы мәдәниййәти һәлә лазыми сәвиййәйә галдырылмамышдыр.

Китаб графикамызда мөвчуд олан мүһүм нөгсан ондан ибарәтдир ки, рәссамларымыз бәдии тәртиби, онун бәдии вә естетик әһәмиййәтини биртәрәфли баша дүшәрәк, дөврүмүзүн йүксәк мәдәни тәләбләринә һәртәрәфли чаваб верән графика әсәрләри—дәрин мәзмунлу вә савадлы иллюстрасиялар, китабларын айры-айры сәһифәләри үчүн заставка вә концовкалар, силуэтләр вә саирә яратмаг әвәзинә өз ишиндә тәкчә китабларын чилдләрини бәзәмәклә кифайәтләнирләр. Рәссамларымыз көркәмли классик вә мүасир совет язычыларынын әсәрләринин бәдии тәртибаты илә мәшғул олмурлар. Китаб иллюстрасиясы жанры тәсвири сәнәтимизин ән керидә галан бир саһәсидир.

Мә'лум олдуғу үзрә бәдии иллюстрасиялар әдәби әсәрин идея вә мәзмунуну конкретләшдирир, образларын даһа айдын вә әяни анлашылмасына ярдым едир, китабын охучулара тә'сирини артырыр вә онларда естетик зөвгүн инкишафына истигамәт верир. Бәдии иллюстрасиялар васитәсилә рәссам әдәби әсәрин мәфкурәви вә бәдии мүндәрәчәсини даһа чанлы вә ифадәли бир шәкилдә охучуя чатдырмаға мүвәффәг олур.

Совет тәсвири сәнәтиндә китаб иллюстрасиясы жанры саһәсиндә олдугча бөйүк мүвәффәгиййәтләр әлдә едилмишдир. Көркәмли рәссамлардан Кукрыниксиләр, Д. Шмаринов, Кибрик, Б. Дехтерйов, Н. Жуков, В. Шеглов вә башгалары классик рус вә совет язычыларынын әсәрләри үчүн олдугча дәрин идеялы вә долғун иллюстрасия сериялары яратмышлар. Ән яхшы китаб иллюстрасиялары һәр ил Сталин мүкафатлары илә гейд олунур.

Чох тәәссүфлә гейд етмәк лазымдыр ки, Азәрбайчан рәссамлары китаб иллюстрасиясы, хүсусән мүасир совет язычыларынын әсәрләринин бәдии тәртибаты кими мүһүм ярадычылыг иши илә гәтиййән марагланмырлар. Графика сәнәтимиздә классик язычыларымызын вә мүасир совет мүәллифләринин көркәмли әсәрләри мөвзунда бу күнә кими һеч бир иллюстрасия сериясынын (Низами «Хәмсә»синин иллюстрасиялары истисна едиләрсә) олмамасы ялныз онунла изаһ едилир ки, рәссамларымыз, йәгин бәдии иллюстрасияларын тәкчә әсатири вә әфсанәви сүжетләрдән бәһс едән китаблар үчүн лазым олдуғуну иддиа едир, яхуд да китаб иллюстрасиясы кими хырда формалы жанра е'тинасыз янашмағы тәбии билирләр.

Ушагкәнчнәшрин бурахдығы бир сыра китаблар иллюстрасияларла тәчһиз олунур. Бунларын сырасында илк нөвбәдә М. Горкинин «Ана» әсәрини көстәрмәк лазымдыр. Совет рәссамларынын ярадычылығына түкәнмәз мөвзу верән «Ана» әсәрини иллюстра етмәк кими мәс'улиййәтли бир ишә киришән рәссам М. Абдуллаевин тәшәббүсү тәгдирә лайигдир. Лакин демәк лазымдыр ки, рәссам бүтүнлүкдә Горкинин әсәринин руһуна уйғун, романын мүндәрәчәсини, образларыны һәртәрәфли изаһ едән, бөйүк бәдии вә психоложи үмумиләшдирмә нәтичәси олан иллюстрасиялар ярада билмәмишдир. Рәссам романын баш гәһрәманларынын һагиги Горки типли образларыны тапа билмәмиш, романдакы һадисәләрин үмуми сәчиййә дашымасыны көстәрмәйә наил олмамышдыр. Абдуллаевин «Ана» үчүн чәкдийи иллюстрасиялар көстәрир ки, рәссамын мүасир Азәрбайчан совет язычыларынын әсәрләрини бәдии чәһәтдән тәртиб етмәк саһәсиндә сәмәрәли сурәтдә ишләмәйә һәр чүр имканы вардыр.

Классик вә мүасир әдәбиййатымыз ири һәчмли бәдии иллюстрасия сериялары үчүн түкәнмәз мөвзу верир. Рәссамларымыз габагчыл рус совет графикләринин тәчрүбәсини һәртәрәфли өйрәнмәли, өз сәнәткарлыг сәвиййәсини йүксәлтмәли, әдәби әсәрләрин идеясына, мүндәрәчәсинә, мүәллифләрин үслубуна уйғун олан иллюстрасиялар үзәриндә ишләмәлидирләр.

Ушагкәнчнәшрдә китабларын бәдии тәртибаты саһәсиндә М. Власов, М. Рәһманзадә, Д. Казымов, О. Садыгзадә кими рәссамлар чалышырлар ки, онларын ишләриндә еклектиклик, натамамлыг кими һаллара, бә'зән стандарт вә шаблон нүмунәләринә тәсадүф олунур. Рәссамлар ушаг вә кәнчләрә мәхсус әсәрләр үчүн узун заман хатирәдә галачаг, дәрин ифадәли вә тә'сир едичи иллюстрасиялар әвәзинә битмәмиш, әдәби әсәрләрин мәтни илә әлагәсиз вә сәнәткарлыг сәвиййәси үзрә зәиф рәсмләр чәкирләр. Мисал үчүн О. Садыгзадәнин «Көрүшдән сонра», Д. Казымовун «Ушаг һәкими» вә «Уста Пиримәммәд», М. Рәһманзадәнин С. Рәһимовун повестләри китабларына чәкдикләри иллюстрасиялары көстәрмәк олар.

И. Исмайыловун С. С. Ахундовун «Гарача гыз» вә Ч. Мәммәдгулузадәнин һекайәләри үчүн чәкдийи шәкилләрдә рәссам һадисәләри реалистчәсинә, һәр һансы мүһит дахилиндә, долғун композисия бүтөвлүйү үзрә тәсвир едә билмир. 1950—1951-чи илдә Ушагкәнчнәшр нәшриййатынын малик олдуғу аваданлыгдан вә фото-механики үсул үзрә ишләмәк имканындан истифадә етмәйәрәк рәнкли шәкилләрлә иллюстра едилмиш һеч бир китаб бурахмамышдыр. Бә'зән клишеләрин кейфиййәти ашағы олдуғундан рәнксиз тәсвирләр дә айдын олмур.

Китаб графикасы саһәсиндәки нөгсанларын бир һиссәси чилдләрин вә айры-айры сәһифәләрин тәртиби илә әлагәдардыр. Рәссамларымыз бә'зән китаб тәртибиндә формал-декоратив үсула кениш йол верирләр. Онлар тәртибат ишини садә бәзәмә илә ейни тутараг китаблара мәтндән асылы олмаяраг стилләшдирилмиш орнамент мотивләри дахил етмәк хәстәлийиндән һәлә дә яхасыны гуртара билмәмишләр. Азәрбайчан Елмләр Академиясынын рус дилиндә бурахдығы «Азәрбайчан нағыллары» китабында тәртибатчы-рәссам М. Власов айры-айры нағылларын мәзмунуна уйғун бәдии вә ифадәли заставка вә концовкалар әвәзинә стилләшдирилмиш вә стандарт сәчиййәли орнамент мотивләриндән ерсиз истифадә едир ки, бунлар охучуя һеч бир бәдии тә'сир бурахмыр. Бу китабдакы иллюстрасиялар да сәнәткарлыг чәһәтдән зәифдир. Власов нағыл вә әсатири мөвзулара чәкдийи иллюстрасияларда реализм гайдаларына риайәт етмир, персонажлары фөвгәл'адә вә гейри-ади хүсусиййәтләрлә көстәрир. Унутмамалыдыр ки, фолклор мөвзуларыны әкс етдирән сәһнәләр вә образлар белә реалист тәсвир принсипләринә уйғун олмалыдыр.

М. Лермонтовун «Заманәмизин гәһрәманы», И. Закирин «Мәним анам», Ә. Тудәнин «Чәнуб нәғмәләри», «Чәнуби Азәрбайчан шаирләри» китабларынын үз-габыгларынын тәртибиндә дә декоратив-орнамент мотивләриндән ерсиз истифадә едилмишдир.

М. Горкинин «Мәгаләләр вә памфлетләр», С. Вурғунун «Драм әсәрләри», Ә. Әбүлһәсәнин «Севастопол'да», С. Бабаевскинин «Гызыл улдузлу гәһрәман» кими китабларынын үз габыглары олдугча ифадәсиз вә бәдии чәһәтдән зәифдир. В. Маяковскинин «Шеирләр вә һекайәләр» китабынын үз габығындакы шаирин портретиндә охшайыш чәһәтдән тәһрифә йол верилмишдир. Азәрнәшрин «Колхозчу китабханасы» серияcы үзрә бурахдығы китабларын үз-габыглары сөнүктүр, тәртибаты зәифдир. Буну Ушагкәнчнәшрин «Мәктәб китабханасы» серияcы һаггында да демәк олар.

Китабларын чилдләри бә'зән рәнкчә чазибәдар олмур. Үз габығында китабын адынын ади мәтбәә шрифти илә язылыр ки, бу чәһәтләр дә онларын бәдии тә'сир гүввәсини мүәййән дәрәчәдә ашағы салыр.

1951-чи илдә Азәрнәшрин бурахдығы мәктәб дәрсликләринин тәртибиндә дә бир сыра чидди нөгсанлар вардыр ки, бу нөгсанлар илдән-илә тәкрар олунур.

Мәктәб дәрслийи, хүсусилә кичик яшлы мәктәблиләрә мәхсус дәрс вәсаити олдугча айдын, асан анлашылан вә әяни шәкилләрлә тәчһиз олунмалы икән ибтидаи мәктәб шакирдләринә мәхсус китабларда сәлигәсиз, чызма-гарадан ибарәт рәсмләрә йол верилмишдир.

Ю. Зейналовун биринчи синиф үчүн, Ә. Гарабағлынын икинчи синиф үчүн ана дилиндән дәрс китабларынын тәртиби олдугча бәрбад бир вәзиййәтдәдир. Һәмин китабларда шәкилләр кечән илләрин дәрсликләриндән калка васитәсилә вә олдугча сәлигәсиз көчүрүлмүшдүр ки, бунларын чоху гара рәнк ләкәләри тәәссүраты ярадыр. Биринчи синиф дәрслийинин 46, 49, 50, 51, 52, 96, 116-чы сәһифәләриндәки шәкилләр олдугча зәиф вә сәнәткарлыг чәһәтдән савадсыздыр. Икинчи синиф дәрслийиндә шәкилләрин чоху тәһриф олунмушдур. Китабын башланғычындакы орнамент рамкасына алынмыш шәкилләр рәссамын бәдии зөвгдән мәһрум олдуғуну көстәрир.

Ибтидаи мәктәб дәрсликләринә Москвада бурахылан китабларда олдуғу кими рәнкли репродуксиялар әлавә олунарса, белә репродуксияларын ушагларын бәдии тәрбийәси үчүн бөйүк әһәмиййәти ола биләр.

Ю. Зейналовун «Әлифба» китабынын тәртиби (рәссам Ә. Һачыев) рәсмләрин мәдәнилийи, сәлигәлийи илә вә йүксәк полиграфия кейфиййәти чәһәтдән фәргләнир. Кичик яшлы мәктәблиләрә мәхсус башга дәрсликләрдә дә рәсмләр һәмин китабдакы үсул үзрә чап едиләрсә даһа сәмәрәли нәтичәләр верәр.

Дәрсликләрдә верилән шәкилләрин чох һиссәси олдугча пис чап едилдийиндән сөнүк вә анлашылмаз олур. Бә'зән исә гара рәнк ләкәләри тәәссүраты ярадыр. 10-чу синиф «Әдәбиййат мүнтәхәбаты»ндакы язычыларын портретләри клишеләрин кейфиййәтсизлийиндән айдын чап едилмәмишдир.

Истәр мәктәб дәрслийиндә, истәрсә дә бәдии китабларда верилән шәкилләрин ушагларын бәдии тәрбийәси вә естетик зөвгүнүн инкишафы үчүн олдугча бөйүк әһәмиййәти вардыр. Ушагларда һәр чүр әянилийә, тәсвири васитә олан шәкли вә рәсмә мейл тәбии бир һалдыр. Одур ки, рәссамларымыз ушаглар үчүн һәяти, чанлы вә инандырычы шәкилләр, иллюстрасиялар яратмалыдырлар.

Китаб графикасы вә нәшриййаты саһәсиндәки бүтүн бу нөгсанлар көстәрир ки, Азәрбайчан Совет рәссамлары иттифагы рәссамлар арасында зәиф иш апарыр, графика сәнәтинә фикир вермир. Азәрбайчан ССР Назирләр Совети янында полиграфия сәнаеи, нәшриййат вә китаб тичарәти ишләри идарәси вә нәшриййатлар исә габагчыл рәссамларымызын китаб тәртиби ишинә чәлб олунмасыны вә нәшриййат илә рәссамлар арасында сых әлагә ярадылмасыны тә'мин едә билмир.

Тәсвири сәнәтимизин бүтүн нөвләри илә бәрабәр китаб графикасы саһәсиндә дә социализм реализми принсипләри рәһбәр тутулараг республикамызда китабларын тәртиб едилмәси мәдәниййәтинин йүксәк сәвиййәйә галдырылмасы үчүн лазыми тәдбирләр көрүлмәлидир.

НУРӘДДИН ҺӘБИБОВ.